

és naturalment vora els aiguamolls i fontanals on viuen els gripaus; i per això, quan n'hi veuen més sovint, s'ho diuen la gent uns als altres, i els més crèduls hi cerquen causes o en temen conseqüències: unes més moderades, altres no tan reprimides (les fonts escassegen molt en certs paratges i de vegades cal beure-hi forçosament). No és solament d'allà la dita evivissenca que «sa font s'aixuga perquè hi ha un *calàpat* molt gros, just tapant es forat de s'aigua», JnCastelló (*Rond. Eiv.*, 39); rumiant sobre unes cols, usa el diminutiu: «es torrent d'on les regaves, / pòs que no era molt bo: / ell s'hi criaven granotes / i algun *calapetó*; / hi feies bones pescades / i es peix era tot això» (id., *El Pitiuso*, 1967, p. 26).

Vet aquí per què hi ha pertot tantes fonts anomenades *del c.* o *del gripau* (també hi ha qui pensa que més val beure de qualsevol aigua que escanyar-se de set). Moltes les anomenen amb els altres sinònims, i algunes amb aquest també: *Font del Galapàt* a Manyanet (Flamicell, 1957), *Font del galàpat* (o del *glàpat*) a Montesquiu d'Albera; és singular el cas de Bèlgida (entre Albaida i el Benicadell), ben endins del domini de *sapo*, que ells mateixos em confirmen com a únic nom viu allà, on tanmateix hi ha una *Font del Grapat* (que ha de significar això mateix: si bé amb una variant de compromís entre *galapat* i *grapau/gripau*, com sigui que aquest o *galipau* és més o menys conegut no lluny d'allí, a la franja costera Cullera-Gandia): justament pot ser la preocupació esmentada que hagi estat responsable de la fixació del sinònim poc usat, per raons d'èmfasi o de tabú.

Finalment també es pot escaure de vegades que no s'esmenti el nom de la font o fontanal i que en altres NLL es tracti també d'un paratge on beu algú, quan no hi ha més remei, però no pot estar-se de recordar que n'hi ha vist, i per això li queda el nom: *Prat de galàpat* a la Grevodella (Prats de Molló, 1960); un «loco dicto al *Galàpec*» a Fossà de Fenollet s'esmenta en un doc. de 1369 (*InuLC*, s. v. *gal-*), que interessaria molt, si fos realment això, no sols per la seva data antiga i la situació tan al Nord, sinó també si, com sembla, ens documentaria l'existència de la variant en -ACU (altrament documentada en mossàrab i castellà, però no en el nostre domini): convindria, doncs, molt, verificar millor la justesa i realitat d'aquesta dada.

Encara que en la llengua moderna predomina *gripau*, no manquen del nostre mot testimonis entre els escriptors de la part NE.: Ruyra va emprar *galàpat*, AMAlcover *calàpat*, tinc nota que el ross. J. Seb. Pons deia *galàpat* (1960), i Coromina va usar un parell de vegades la forma de l'Alt Empordà (no la de Barcelona), que produïa un efecte més pejoratiu en evocar més la repugnància de l'home del camp per l'animal fet fangós i suspecte: «els caçadors de gavines --- els veia ficar-se en el Bidassoa i ensorrar-se en el llot com *escalàpets* negres, avançant lentament cap al vol de gavines que senyorejaven per l'eixut; aquella imatge fastigosa ---», *Presons Imag.* (xvii, 231.17: l'autògraf porta *escalàpots* però es veu que ho canvià adoptant una forma més comuna en imprimir-ho); a les *Cartes*

d'un Visionari, adreçades per ell a un correligionari del Baix Empordà: «el regidor venal i el diputat venal no són ciutadans europeus; o ens decidim a esclafar implacablement aquests fastigosos *escalàpots* de la vida pública, o tots plegats mereixerem que ens esclafin amb ells» (viii, § 26, p. 121).

Quant al territori on s'usen les variants, les dades generalment accessibles ens informaven ja: es pronuncia *galàpet* a Lleida (*BDLC* iv, 288);¹ amb fonètica oriental és d'ús normal a tot l'Alt i Baix Empordà, Garrotxa, Ripollès, la Selva, Gironès, i part lleuantina d'Osona: en general en la forma *galàpet*, però *calàpet* a part de l'Alt Empordà, *escalàpet* a Blanes i *calàput* o *escalàput* a Girona i Baix Empordà; torna a aparèixer a Valls i el Vendrell, així com a totes les Illes: *eiv. calàpet* (PzCabr.); a Mallorca *calàpot* a Santanyí, *calàpet* a Manacor i altres llocs centrals de l'illa (*BDLC* ix, 287; viii, 158); i també a Menorca deuen conviure aquestes dues formes, car hi ha Son *kàlapat* a Es Castell, que així vaig sentir-ho jo (en el poble i en un de veí), però En Mascaró en el mapa (12E8) i en el seu nomenclàtor posa *Calapot*. I amb o és la forma que trobem en escriptors mallorquins: «De tant en tant una bassa d'aigo llimosa on s'afiquen, espantats des trepig, *calàpots* i serpentons» (Coloma Rosselló, *Vall-demosines*, p. 75, imprès sense accent segons el sistema ortogràfic de *L'Avenç*).

Un temps degué haver estat d'ús general o poc menys en tot el territori lingüístic, car en el P. Val. ja n'hem vist algun testimoni toponímic, i hi podem afegir un *Calapatar* entre Dènia i Pego i un altre prop de Calaceit, i l'ús d'un adjectiu derivat en el *Procés de les Olives*: «I 'l *calapatenc* mustiu caragol».² D'altra banda hi ha formes secundàries: a un encreuament amb el tipus *grapau/gripau*, es deuran les següents *calipaut* a Cotlliure (*ALF* m. 346, punt 798), *galipau* a Vic i a St. Feliu de Codines, i ja he dit que en forma semblant a aquesta ho he sentit entre Cullera i Gandia; però d'altra banda es diu *galapàt* en el Pallars en general.³ En fi entrant en domini aragonès segueixen formes en -áto: *galapáto* amb el significat figurat de «cuña de madera» a Torla (1965), i *galapáto* a l'Est. de Navarra, segons AmAlonso (*RFE* xiii, 32).

Per més que el canvi secundari de -c final i imploriva en -t es doni ocasionalment en català, sobretot en final àtona, aquí es tracta d'una forma massa antiga i general en la llengua per haver pogut obeir a alteracions tan recents i localitzades com *tàvet* per *tàvec* o *càntot* per *càntoc*. I ja veiem que la variant amb t és: també aragonesa: *calapatillo* [*Acad.* 1843] «insecto de unas cuatro líneas de largo, con las alas superiores más cortas que el cuerpo; de color ceniciento y cobrizo; gusta con preferencia de la semilla del trigo, y la harina del grano que ha molido no llega nunca a fermentar», probablemente originari d'Aragó, car allí trobem *galapatillo* a Llitera i *carapatillo* a la Serra de Guara (*RLiR* xix, 189), comp. *calápac* «gusano que roe los pámpanos» en *PALc.*, *qalapaqêl* 'cuc o insecte rosegador' en una escriptura en àrab de Granada de 1370, i *quelepequíl* «gusano reboltón», *PALc.*